

СУЧАСНІ ЗМІ В ЕПОХУ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ ТА ПОСТМОДЕРНУ

Дарина Попіль

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна,
e-mail: tjtja@ukr.net*

Розглянуто сучасну журналістику в контексті масової культури та епохи постмодерну. Проаналізовано вплив основних рис епохи постмодерну на телебачення та Інтернет-журналістику.

Ключові слова: журналістика, засоби масової інформації, постмодерн, масова культура, плюралізм, інформація.

Наприкінці XIX – на початку XX століття культура зазнає великих трансформацій, через появу технічних засобів масової інформації і комунікації (радіо, кіно, телебачення), також зростає кількість газет і журналів. У цей період культура виходить на новий рівень, починаючи співпрацю із засобами масової інформації. Якраз тоді починає зароджуватись поняття масової культури. Згодом воно набирає нової, ще більшої сили з появою Інтернету. Вадим Руднев пише, що поява масової культури у XX столітті пов'язана не тільки з розвитком техніки, що привів до величезної кількості джерел інформації, але і з розвитком та зміцненням політичних демократій у світі. Найбільш розвиненою масова культура є у найбільш розвиненому демократичному суспільстві, а саме, Америці. Яскравий приклад американської масової культури – Голлівуд. Масова культура XX століття робить основний акцент на телебаченні, зокрема телесеріалах. Кінозірки, які помирають в одних фільмах і «воскресают» в інших, стають богами сучасної масової свідомості. «Жодна культура не розглядала символи настільки наївно, параноїдально, пуритансько і терористично, як кіно з його сьогоднішніми намірами» [1], – пише Жан Бодріяр. Література у масовій культурі трохи відходить на другий план. Масова культура намагається спростити літературу. Телебачення після свого виникнення починає здійснювати колосальний вплив на людську свідомість. Джованні Сарторі наголошує: «Занурені в культуру образу, тобто у світ вражень, люди втрачають здатність жити у світі слова, тобто роздумів, особа поволи перетворюється з відомої істоти homo sapiens в нову істоту, котру за аналогією можна було б назвати homo videns» [2]. Автор зазначає, що витворюється культура образу, яка, проте, не є істинною, адже не передбачає знання, саме тому радше є деградацією, нівеляцією культури.

Наприкінці 90-х років відбувся перехід від книжкової до візуальної свідомості (homo legens → homo videns). Також зі стрімкішим розвитком впливу сфери медіа з'являється новий тип людини homo informaticus. У «Словнику культури XX століття» читаємо твердження: «Постмодернізм – це безпечне і легковажне дитя кінця XX століття – впустив нарешті масову культуру і змішав її з елітарною. Спочатку це був компроміс, який називався кіч. Але потім і класичні тексти постмодерністської культури, такі, як

роман Умберто Еко «Ім'я троянди» або фільм Квентіна Тарантіно «Кримінальне читиво», почали активно використовувати стратегію внутрішньої побудови масового мистецтва» [3]. Вадим Руднев зазначає, що масова культура розвинулась завдяки демократії. Інший дослідник, сучасний російський мислитель Борис Парамонов у своїй книзі «Кінець стилю» порівнює постмодернізм із демократією. Він наголошує, що демократія, як і постмодернізм, є позбавленими стилю, мультикультурними, відповідно позбавленими культури як універсальної норми. Автор розвиває думку про те, що постмодернізм, як і демократія, подекуди надмірно намагаються дати індивідам свободу вибору, самовираження і думки. Завдяки постмодерну культура позбувається будь-яких канонів, рамок, вона звільняється від норм і отримує право змішувати у собі високе і низьке, елітарне і масове. Постмодерній культурі закидається всеїдність, постмодернізму, який здійснює на неї вплив, те, «що він толерує і підтримує все, аж до зла абсолютно безпринципно» [5, с. 120]. Здіслав Краснодембський роздумує про те, що сьогодні поняття культури саме по собі є релятивістським, а культура майже повністю відмовилась від претензій на універсальність. Автор пов'язує сучасну проблему універсалізму і культурної різноманітності з духовною кризою, а точніше, занепадом християнства у Європі. Його погляд на проблему перегукується з думками Дмитра Разумовського, який зазначає, що культура поступово ввійшла в стадію, яку багато авторів осмислюють, як «постсекулярну еру», інші ж називають її «постхристиянською епохою». Чому ж саме криза християнської віри припадає на епоху постмодерну і виникає з постмодерної культури? Причиною є, власне, надмірна толерантність та свобода, притаманні постмодерній культурі, через них проблема плюралізму і хаосу зачіпає релігію. Цікавою є думка Дмитра Разумовського про те, що зараз відбувається не заперечення релігії, а її симуляція. Змінюється сама суть Різдва, вона вже не присвячується християнській релігії, не апелює до віри, чи навіть до традицій. Суть Різдва скоріше зводиться до розваг, шопінгу, обміну подарунками. «Епоха постмодерну не може погодитися з принциповою онтологічною різницею сакрального і профанного, храму і торгового центру, посту і карнавалу, участі у Різдвяній службі та «різдвяного шопінгу» [6]. Основним героєм постмодерну виступає кокакольний Санта-Клаус, який фактично вже заміняє собою образ традиційного Миколая і, більше того, потрохи починає витісняти образ Ісуса Христа. «Образ святого, який рекламує кока-колу, абсолютно постмодерністський образ, що реалізує себе у культурі неминаючої епохи постмодерну, в якій ікона і рекламна етикетка є рівноправними формами. У «суспільстві спектаклю» карнавал стає однією з головних стратегій культури, спрямованої на демонстрацію «веселої відносності всього» [6], – пише Дмитро Разумовський. На релігійні, християнські традиції постмодерна культура також здійснила свій вплив, у цій ситуації таку культуру можна сміливо назвати масовою, адже вона змішує високе і низьке, створює бренди, ідолів, які можуть мати успіх у мас, врешті, орієнтується на комерційний успіх. Культура епохи постмодерну плюралістична й неоднозначна у всіх своїх проявах і сферах. Її мультикультурність в якомусь сенсі захоплює, але, з іншого боку, породжує досить звичне для постмодерну поняття хаосу. Жан-Франсуа Ліотар зазначає, що основним показником культури епохи постмодерну є еklekтизм, причому – у всьому. «По радіо слухають реггі, у кіно дивляться вестерн, на ланч йдуть у Макдоналдс, на обід – в

ресторан з місцевою кухнею, уживають паризькі парфуми в Токіо і носять одяг в стилі ретро в Гонконгу» [7, 344].

Розглядаючи питання сучасної культури, неможливо оминати тему медіа, зокрема телебачення, що здійснило колосальний вплив на розвиток масової культури. Фактично тільки-но з'явившись, телебачення починає дуже сильно змінювати реальність, плутатись з нею. Телебачення спричинює перебування людини наче у 2-х реальностях: у фізичному, реальному світі, та в інформаційному просторі [8], – пише російська дослідниця Н. Сляднева. Відбувається розчинення телебачення в житті, розчинення життя в телебаченні. «Телебачення спостерігає за нами, телебачення відчужує нас, телебачення маніпулює нами, телебачення інформує нас... Ми залишаємося у всьому цьому заручниками аналітичної концепції ЗМІ, концепції активного й ефективного зовнішнього агента, концепції “перспективної” інформації, в якій точкою сходу є горизонт реального і сенсу» [1]. Потрохи людська свідомість починає звикати до цієї другої інформаційної реальності, робиться залежною від неї, а з часом навіть частково вважати її єдиною справжньою реальністю. Маріан Шкотка зазначає: «Вже давно і багато разів втратила силу формула: я мислю, значить, я існую; знайшла ж силу формула: я існую, якщо на мене звернули увагу мас-медіа. Те, що не з'явиться в засобах інформації, не існує» [9]. Людина починає перетворюватись у *homo informaticus*, вона залежить від інформаційних потоків, без надходження інформації вона відчуває себе незахищено, незатишно, некомфортно. Засоби масової інформації починають здійснювати потужний вплив на людину, тож необхідно пам'ятати, що цей вплив є далеко не завжди позитивним та корисним. «Той, хто звук ставитися до інформації як до єдиної і справжньої реальності, наражається на небезпеку стати жертвою безсоромного маніпулювання, оскільки мова йде про маніпулювання продумане і цілеспрямоване, про маніпулювання людською свідомістю, при ніколи раніше не баченому тиску на індивідуальну і громадську думку [9], – стверджує Маріан Шкотка. «Саме вплив постмодерну зробив сучасні медіа такими, якими вони є, ба навіть більше – саме вияв постмодерну в комунікативістиці сприяв формуванню такого, а не іншого суспільства, а саме – інформативного» [10], – зазначає українська дослідниця Наталія Габор. Ми живемо у часи, коли все більше інформації і все менше сенсу. Тут також задіяний процес симуляції, як і у випадку з питанням релігії у сучасну епоху. Замість того, щоб створювати комунікацію, інформація вичерпує свої сили в інсценуванні комунікації. Замість того, щоб виробляти сенс, вона вичерпує свої сили в інсценуванні сенсу. Інформація створює штучне відчуття знання, але сама по собі вона не є знанням і не продукує його. «Таким чином, засоби масової інформації – це рушії не соціалізації, а якраз навпаки – імплізії соціального в масах. І це лише макроскопічне розширення імплізії сенсу на мікроскопічному рівні знаку» [1]. Бодріяр радить аналізувати сучасні медіа, виходячи з формули Маклюєна “medium is the message” (засоби комунікації – це і є повідомлення). У своїй статті «Постжурналізм-Постмодернізм-Постреальність» Наталія Габор, спираючись на думки американських дослідників комунікативістики Джона Хармса та Девіда Діккенса, стверджує, що процес, коли медіа більше не відображають реальність, а починають її самі створювати, вже не можна більше назвати журналістикою, це вже поняття «постжурналізму» [10].

Розглянемо, як відомий російський журналіст Олександр Караулов описує зміни рис епохи постмодерну у XXI столітті, що стосуються інформації, комунікації під впливом стрімкого розвитку техніки, появи Інтернету та віртуальних реальностей. Перша риса – це неможливість приховування інформації. Ми живемо у «глобальному селі», де всі за всіма шпигують. Сучасні технології призводять до неймовірно швидкого поширення інформації. Наприклад, стається якась подія, досить одній людині зняти цю подію на камеру, закинути в Інтернет – і подія починає жити, розповсюджуватись, доповнюватись новими подробицями вже у віртуальній реальності. Друга риса – вимушена залученість у чужі справи. Віртуальна реальність дає можливість сучасному індивіду виставляти себе назовні у соціальних мережах, блогах, «асьці», скайпі. Людина епохи постмодерну мимоволі стає свідком чужого життя, подій, думок, навіть не виходячи з власної кімнати, просто ввімкнувши екран монітора. Третя риса – ідея фальшивої відповідальності. Перебуваючи у просторах віртуальної реальності, людська свідомість постійно наштовхується на якісь прохання допомоги: дітям, тваринам, лікарням, країнам, індивіду здається, що він причетний до будь-якої з проблем, з якими стикається в Інтернет-просторі. У багатьох людей розвивається «комплекс відповідальності за долю Всесвіту», їхня психіка перевантажується і втомлюється від цього відчуття. Але «ідея фальшивої відповідальності», спровокована віртуальною реальністю, може вилитись і в зовсім іншу рису – байдужість. Людина з часом зникає до постійних інформаційних потоків, які на неї щодня ллються з віртуальної реальності. Її перестають лякати новини про смерть, трагедії, страшні фото та відео. Вона настільки часто стикається з інформацією такого плану, що перестає сприймати її як реальну. Таким чином виходить, що реальні події, відображені у віртуальності, для людини перестають бути реальними. Людина плутається поміж реальностями в епоху постмодерну. Вадим Руднев зазначає, що в постмодернізмі немає єдиної реальності, вона розчиняється у безлічі віртуальних.

Ще одним цікавим явищем журналістики епохи постмодерну, яке зародилось у віртуальній реальності, є блоги. Тепер кожен може писати, що йому заманеться, розповсюджувати цю інформацію, здійснювати відкритий вплив на інших людей. Інформація у журналістських блогах часто може бути недостовірною, неправдивою, навіть зумисне сконструйованою для того, аби продукувати дезінформацію з метою реклами або, навпаки, наклепів на когось або щось. Самі ж автори блогів часто творять анонімно, таким чином позбавляючи себе будь-якої відповідальності за написане чи сказане. Також з глобальним розвитком Інтернету у журналістиці та літературі з'являється поняття гіпертексту. Ідеальним прикладом гіпертексту можемо вважати відому он-лайн енциклопедію Вікіпедію. Гіпертекст остаточно звільняє текст і керується такою позицією, щоб читач міг стати його співтворцем, прийняти участь у його творенні. З виникненням соціальних мереж гіпертекст у формі посилань вкорінюється у спілкування людей, які тонуть у безкінечній кількості гіперпосилань на віртуальні світи, що містять у собі все: події, інформацію, творчість, музику, літературу. Текст віртуалізується до такої міри, що стає заплутаним мереживом, фрагментарним і поверхневим, він втрачає свою істинну сутність, сенс слів. «Усі ці потуги постмодерну породжують епоху “смерті автора”, яка у світі ЗМК виявляє себе через гіпертекст із його гіперпосиланнями, які теж важливі й

часто не менш цікаві, аніж основний текст, однак вони переважно не належать авторові й нерідко відводять від основного тексту так далеко, що до нього можна більше й не повернутися» [10].

В епоху постмодерну статус Засобів Масової Інформації є далеко не однозначним. Вони здійснюють колосальний вплив на людську свідомість з допомогою телебачення та Інтернету. Цей вплив часто буває негативним, навіть маніпулятивним. Постмодерний індивід губиться в надмірностях інформації, «застрягає» поміж різними реальностями, перестаючи розуміти, яка реальність є справжньою. Медіа в епоху постмодерну часто вже не просто віддзеркалюють реальність, а стають її творцями. Сучасні реципієнти починають страждати від надміру інформації.

Постмодерн своєю свободою та плюралізмом допоміг медіа створити «мульти-реальність», у якій всі реальності перетинаються одна з одною, реальність переростає у текст, уривки фраз текстів стають новинами, знята кимось на телефон бійка стає журналістською сенсацією. Епоха постмодерну звільнила ЗМІ від багатьох догм, правил та обмежень, але породила також багато питань, на які поки що не має однозначних відповідей.

Список використаної літератури

1. *Бодрияр Ж.* Симулякр і симуляція [Електронний ресурс] / Ж. Бодрияр. – [Цит. 2010, 2 жовтня]. – Режим доступу до джерела : <http://lib.rus.ec/b/289456/read>
2. *Sartori Giovanni.* Homo videns [Електронний ресурс] / G. Sartori. – [Цит. 2010, 2 жовтня]. – Режим доступу до джерела: <http://www.monografias.com/trabajos12/pdaspec/pdaspec.shtml>
3. *Руднев В.* Словарь культуры XX века [Електронний ресурс] / В. Руднев. – [Цит. 2009, 3 грудня]. – Режим доступу до джерела : <http://lib.ru/CULTURE/RUDNEW/slowar.txt>.
4. *Парамонов В.* Конец стиля / В. Парамонов. – М. : Издательство „Аграф”, 1999. – 464 с.
5. *Баган О.* У лабіринті постмодернізму / О. Баган, З. Гузар // Українські проблеми. – 1999. – Ч. 1. – С. 120–122.
6. *Разумовський Д.* Рождество в епоху постмодерна [Електронний ресурс] / Д. Разумовський; БОГОСЛОВ.RU. – 2008. – [Цит. 2012, 7 березня]. – Режим доступу до джерела : <http://www.bogoslov.ru/text/266578.html>
7. *Lyotard J.-F.* Answering question: What is postmodernism. //Innovation/Renovation: New perspectives on the humanities / Ed.by Hassan I., Hassan S. – Madison, 1983. – P. 334.
8. *Сляднева Н.* Современный человек в виртуальном мире: проблема информационно-аналитической культуры личности [Електронний ресурс] / Н. Сляднева; Факт. – 2009 [Цит. 2012, 2 лютого]. – Режим доступу до джерела: <http://www.fact.ru/www/arhiv9s12.htm>
9. *Шкотка М.* Што же дальше госпожа Эпоха постмодерна? [Електронний ресурс] / М. Шкотка , перек. О Малевич // – Нева. – 2003. – [Цит. 2011, 25 квітня]. – Режим доступу до джерела: <http://magazines.russ.ru/neva/2003/10/shkotka.html>
10. *Габор Н.* Постмодернізм-Постжурналізм-Постреальність [Електронний ресурс] / Н. Габор. – [Цит. 2009, 1 квітня]. – Режим доступу до джерела: <http://www.lnu.edu.ua/mediaeco/zurnal/N1/Mediaphilos/gabor.htm>
11. *Караулов А.* Осторожно постмодерн [Електронний ресурс] / А. Караулов. – [Цит. 2009, 22 вересня]. – Режим доступу до джерела : http://www.maximonline.ru/poleznoe/luchshee/_article/ostorozhno-postmodern/

Стаття надійшла до редколегії 11.09.12
Прийнята до друку 23.10.12

MODERN MEDIA IN THE ERA OF MASS CULTURE AND POSTMODERN

Daryna Popil

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky Str. 49, 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: tjtja@ukr.net*

The paper discusses the situation of modern journalism in the context of mass culture and postmodern era. The influence of the main features of the postmodern era on television and online journalism is analyzed.

Key words: journalism, media, postmodern, mass culture, pluralism, information.

СОВРЕМЕННЫЕ СМИ В ЭПОХУ МАССОВОЙ КУЛЬТУРЫ И ПОСТМОДЕРНА

Дарья Попиль

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Генерала Чупрынки, 49, 79044, Львов, Украина,
e-mail: tjtja@ukr.net*

Статья раскрывает современную журналистику в контексте массовой культуры и эпохи постмодерна. Представлен анализ влияния основных черт эпохи постмодерна на телевидение и Интернет-журналистику.

Ключевые слова: журналистика, средства массовой информации, постмодерн, массовая культура, плюрализм, информация.